

ערכו של היחיד - כיצד מאיימים על עדי נפשות?

מגישה: מאי זומר יב
תשפ"ג

רקע למשנה

לו ע"א

אחד דיני ממונות

פרק רביעי

סנהדרין

161

המשנה "כיצד מאיימים על עדי נפשות" נמצאת במסכת סנהדרין (סנהדרין=כינוי למועצת חכמים) העוסקת בסדרי המשפט ובדיני נפשות והיא חלק מסדר נזיקין שעוסק בדינים משפטיים שבין אדם לחברו.

המשנה מחולקת לשניים: בחלק הראשון, הדיינים מסבירים לעדים את חומרת עדות השקר והשלכותיה ואילו בחלק השני, מסבירים הדיינים לעדים את חשיבות העדות.

בריינו = פריילים, לאון עדים. ר' יודא = גולת סוה, ומרכיז שוקיו על ידי ועשה דניקו פסויה מטרוס אנריה, ביהסוכר לת הפועלים (בגל ונעשה פה, ח). וקרן ליה תריכא קטן שקי. שפע מינה = זיקתני לא היה יושב מקומו של רשעון, כי ינינו = כוללו נינו, כדפרישית לעיל בגדיו = בנפשו.

משנה מאיימין – שלל עיניו ענות שקי. סאמס – נגמרת חפרס. דיני ממונות – הם העדי שקד – נתון ונתון ליה סאמס על ידו, ומוחזרו לו, ומוכפסי, לסיכך נברא אדם יחידו – כל זה פועל ליה. לסיכך נברא חס יחידו הכרותך שותקם מה נברא ונתלו על עולם. הרבה רשויות בשמים – וכל מה כרס לת סלו ולחניו גדולות – וערה כרס נברא יחידו – הכרותך נברתו, הניסם גדולתו על הקדוש ברוך הוא, שותקם הראשון כל הכרות טענות, שלל היה לתלה לתל חותם לתל, חותם – הינו לתו נברא סנהדרה הקדוש לו, טובכ כמה טענות בחותם יחידו – כל הטענות חלס טענע על ידי נברא חתם לתו וזיון, בשבילי נברא חותם – כלומר: תבנז חני בעולם ותלל, לא תטרד לת עניו וון העולם ענייה לתל, ויוחזק ונננה.

ב "שלוש שורות כו". אמר אביי שמע מינה כי ניידו – כוליה ניידו. ולימא להו עד האידינא הוה יתיבנא ברישא – השתא מתביתו לי בדיבוי – אמר אביי דאמרי ליה הכי: והו זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים.

ג משנה כיצד מאיימו את העדים? על עדי נפשות, היה מכניסו אותן ומאיימן עליהן: שמה תאמרו מאומד ומשמועה, עד מפי עד, ומפי אדם נאמן. שמה אי אתם יודעין שסופנו לבדוק אתכם בדרישה ובחקירה. הו יודעין שלא כריני ממונת דיני נפשות. דיני ממונת – אדם נתון ממון ומתכפר לו, דיני נפשות – דמו ודם ורעותיו תליין בו עד סוף העולם, ששכו מצינו בקוז שהרג את אחיו, שנאמר

"דמי אחיה צעקים" אינו אומר "דם אחיה" אלא "דמי אחיה" – דמו ודם ורעותיו. דבר אחר: דמי אחיה – שהיה דמו מושלף על העצים ועל האבנים. לפיכך נברא אדם יחידו, ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל – מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא. וכל המקיים נפש אחת מישראל – מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא. ומפני שלום הבריות, שלא יאמר אדם לחבירו "אבא גדול מאבדי", ושלא יהו המינים אומרים: "הרבה רשויות בשמים". ולהגיד גדולתו של הקדוש ברוך הוא, שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד – וכלו דומין זה לזה, ומלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון – ואין אחד מהו דומה לחבירו. לפיכך כל אחד ואחד תיב לומר: בשבילי נברא העולם, ושמה תאמרו

עד סוף העולם, שכן מצינו בקוז שהרג את אחיו. שנאמר בו "קול דמי אחיק צעקים" (בראשית ד, ז) אינו אומר "דם אחיק" אלא "דמי אחיק" למד: דמו ודם ורעותיו. אב הכרת ספק זה בביאים במשנה דבר אחר יש לסרס באותו ספק: וזהו דמו לא כמקום אחד אלא מושלף על העצים ועל האבנים. ועד אמרים להם לעדים: לפיכך נברא אדם יחידו, ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מפלה עליו (מחשיב לו) הכתוב כאילו איבד עולם מלא שהיו אדם הראשון רק נפש אחת היה והוא כל קיום העולם הגאושות, וכן, כל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא. ועוד מביאים במשנה טעם למה נברא האדם יחידו מפני שלום הבריות, שאילו לא נבראו כולם מאב אחד יאמר אדם לחבירו אבא שלי הראשון במשפחתו גדול מאבוי, אלא כל בני האדם בני אב אחד הם. ועוד טעם שלא יהו המינים המאמינים בשתי רשויות אומרים: הרבה רשויות בשמים את אלה ברא ה' ואלה ברא אל זה. וכן נבאר אדם יחידו, שיעדו שה' בראו, ועוד טעם: להגיד גדולתו של הקדוש ברוך הוא שאדם אי טובע כמה מטבעות בחותם אחד – כולם דומין זה לזה, ואילו מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון שכולם צאצאיו ואין אחד מהם דומה לחברו לסיכך כיון שכל העולם נברא מאדם אחד כל אחד ואחד חייב בעולם נברא העולם החשוב אני ומעשה טוב שלי – הוא תכלית גדולה בעולם, מעשה רע שלי – שובר את כל העולם, ועד אמרים לעדים: ושמה תאמרו

מסורת הש"ס
ה. (ובגדיו) כבא מפיעע א. א.
ז. אכתה פיר תהי.
ח. תחמאסו שוסים א.
א. אהת כראשית מסבי.
ס. אכתה דר נגן סלא.
ב. ראשית רבכ סכיס (ס).
ג. כראשית רבכ סכיס(ס).
ד. כבא כמרא יא. א.

נרבות
מאיימין את תרתי ככיי.
בדישלוס וחקירות.
מאיימין.
מפי אדם נאמן ככיי.
מפי אדם נאמן שפעו.
סוף הקולס ככיי: מוז.
על עינא.
נפש אחת מישראל ככיי.
ובמקורות וזיה נפש אחת.
מקול עליו מהבנז ככיי.
מקול עליו.
נפש ממונת ככיי: מה.
מפסקו.
סכס ככיי: מופק.

לשונו
בריינו
מסות של סנה לו לא
מכר, וזו
השעני
לראותה כעניו ושניו מה
praeatorum שהיו
נדרו וששטר ומכרתיים
מבט והשאר המכיו
לעשים אליהם שאינם
מבינים לכל מסכות.

אישים
ר' יודא
ר' יודא היה מורגלו
המאמינים ברוך עופי
לפארוסו כבא ר' יודא היה
מקפיקו כבא וזיקר התירו
ככל מפי תמיו' רב
ושטאל, לאה פני עלה
לראי ישיאל וסם המכס
עוד לנסור הוה פסי ר'
יחננו, והת כמאמר חבר
לנרולו למסורו.
כמאמר פא ר' יודא לרין
שישאל תרשעו מדר
משיטת וזיקרו בארץ
החליטו לנכלה כפלימות.
פ' שקבל ר' עפסו לעז
פאח תפתייה כי תרשעה
מטא אורח כבא.

ובסו כן עז עוד כו
שוכיח שלא שולחו בו
אש ותרשעה, והרי כו
עדי לו שוכיח שיעני.
בשל מאמר זה היה מבינה
פא "השניח תרין שני"
ונתין תרין חוקים(ס).
ר' יודא היה מורגלו
בפרישתו רבכ, כפרישתו.
והיוהו נהג לביות, וכל
כני וזרו אמבונז ובכרותו
מא.
ולו תמליתו רבכ
כבא ובארץ ישיאל, ורבי
התרו מפזים הרבה כשני

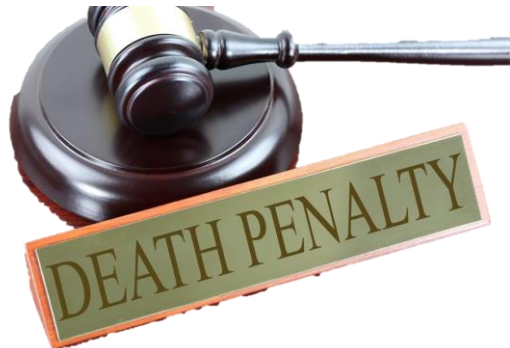
רגע לפני - הכרת 2 מושגים חשובים

▶ מהם דיני נפשות?

דיני נפשות הם דינים שבהם, לפי התורה, הנאשם עלול לקבל עונש מוות.

▶ מהם דיני ממונות?

דינים העוסקים בענייני ממון שבין אדם לחברו והעונש עליהם הוא עונש כספי בלבד.

כיצד הדיינים מזהירים את העדים המעידים
בדיני נפשות- משפט שבו גזר הדין עלול
להיות מוות?

הדיינים מזהירים את העדים 5 אזהרות טרם
מתן העדות.

"כיצד מאיימין את העדים על עדי נפשות?
היו מכניסין אותן ומאיימין עליהן:"

זהירות!

חמשת האזהרות של הדיינים

- **אזהרה ראשונה** "שמא תאמרו מאומד" -
הדיינים אומרים לעדים שאסור שהעדות
תתבסס על השערה והערכה.

אזהרה שנייה "ומשמועה" - הדיינים
אומרים לעדים שאסור שהעדות שלהם
תתבסס על שמועה, שהם שמעו ממישהו
אחר. ניתן להעיד רק על מה שהם ראו
במו עיניהם!

אזהרה שלישית "עד מפי עד" - הדיינים
אומרים לעדים שאסור שיעידו על משהו
שסיפרו להם, אלא יעידו רק על פי מה
שראו ושמעו בעיניהם ובאזניהם.

"שמא תאמרו מאומד, ומשמועה, עד מפי
עד, מפי אדם נאמן שמענו,
או שמא אין אתם יודעים שסופנו לבדוק
אתכם בדרישה ובחקירה"

חמשת האזהרות של הדיינים

- **אזהרה רביעית** "מפי אדם נאמן שמענו" -
הדיינים אומרים לעדים, שאסור שהעדות
שלהם תסתמך על דבריו של אדם אחר
ואפילו אם הוא אמין מאוד.

אזהרה חמישית "סופנו לבדוק אתכם
בדרישה ובחקירה" - הדיינים מזהירים את
העדים, שעדותם תיבדק בקפידה (באופן
יסודי) ולכן כדאי להם לחשוב היטב לפני
מתן העדות ולומר רק דברי אמת, שראו
ושמעו בעצמם.

דרישה=שאלות הנוגעות לגופו של מעשה הרצח
כגון באיזה כלי התבצע הרצח.
חקירה=שאלות הנוגעות לזמן ולמקום של
המעשה.

"שמא תאמרו מאומד, ומשמועה, עד מפי
עד מפי אדם נאמן שמענו,
או שמא אין אתם יודעים שסופנו לבדוק
אתכם בדרישה ובחקירה "

האם קיים הבדל בין הדינים השונים?
האם בדין מסוים יש חשיבות גדולה יותר
שהעדות תהיה מהימנה?

בואו נראה...

משמעות והשלכות מתן עדות שקר בדינים השונים

דיני נפשות	דיני ממונות
<p>כפי שלמדנו קודם, דיני נפשות הם דינים שבהם לפי התורה, הנאשם עלול לקבל עונש מוות.</p> <p>המשנה שואלת, מה קורה אם אדם העיד עדות שקר והעונש כבר בוצע? במקרה זה, התוצאה של מתן עדות שקר היא מוות ואי אפשר להחזיר לחיים אדם מת. בעקבות מתן עדות השקר, נוצרה סיטואציה לא רק של הריגת אדם יחיד חף מפשע, אלא קטיעה של שושלת שלמה, כיוון שגם צאצאיו כבר לא יזכו לחיים, ולאותו אדם לא תהיה המשכיות. כלומר, התוצאה של מתן עדות שקר בדיני נפשות, אינה הפיכה ואין עליה כפרה.</p>	<p>כפי שלמדנו קודם, דיני ממונות הם דינים שבין אדם לחברו, כך שהעונש עליהם הוא עונש כספי בלבד.</p> <p>המשנה שואלת, מה קורה אם אדם העיד עדות שקר והעונש כבר בוצע? במקרה זה, ניתן לתקן את עדות השקר על ידי החזרת הממון לבעליו. כלומר, אם אדם נאלץ לשלם סכום כסף מסוים בעקבות העדות שניתנה ולבסוף הדיינים גילו שהעדים שיקרו, העדים מפצים את הנאשם בכסף ובכך מכפרים על החטא. כלומר, התוצאה של מתן עדות שקר בדיני ממונות, יכולה להיות הפיכה וניתנת לתיקון.</p>

"היו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות - דיני ממונות, אדם נותן ממונו ומתכפר לו. ודיני נפשות, דמו ודם זרעיותיו תלויים בו עד סוף העולם"

דיני ממונות
דיני נפשות

*העדות של דיני נפשות מנצחת במאזניים כאן, כיוון שיותר חשוב שהעדות תהיה מהימנה, את התוצאה של עדות זו אין אפשרות להחזיר בחזרה לעומת דיני ממונות.

מקרה רצח הבל ע"י קין

המשנה מזכירה את מקרה רצח הבל על ידי קין. נשים לב למילה "דמי". נשאלת השאלה למה ה' אמר לקין "דמי" בלשון רבים, הרי קין רצח רק את הבל, אדם יחיד!?

על פי המשנה התורה לא נוקטת בלשון "דם אחיך" אלא "דמי אחיך" כיוון שאם הורגים אדם, המשמעות היא לא רק הרג של אדם יחיד אלא הריגה של כל הצאצאים הפוטנציאליים שיכלו להיוולד לו ולילדיו וכך כמה דורות. כלומר, כשהורגים אדם, הורגים את כל השושלת שיכלה להיווצר, אילו האדם היה חי:

"שכן מצינו בקין, שנאמר: 'קול דמי אחיך צעקים אלי מן האדמה' (בראשית ד', י'), אינו אומר קול דם אחיך אלא 'דמי אחיך', דמו ודם זרעיותיו. דבר אחר, 'דמי אחיך', שהיה דמו משלך על העצים ועל האבנים."

מקרה רצח הבל ע"י קין

עוד נכתב במשנה כי הרצח היה רצח אלים
ואכזרי, שהדם הושלך על כל העצים והאבנים
שהיו באזור.
המשנה מציינת זאת, כדי להדגיש את
האכזריות והפראיות בעת ביצוע הרצח.

"שכן מצינו בקין, שנאמר: 'קול דמי אחיך
צעקים אלי מן האדמה' (בראשית ד', י'),
אינו אומר קול דם אחיך אלא 'דמי אחיך',
דמו ודם זרעיותיו.
דבר אחר, "דמי אחיך", שהיה דמו משלך על
העצים ועל האבנים."

למה נברא אדם יחידי בעולם

מדוע נברא אדם יחידי בעולם, בניגוד לשאר היצורים שנבראו רבים?

ובכן, לכך יש 4 סיבות.

סיבה ראשונה - ללמד ערך חיי אדם:

להבדיל משאר בעלי החיים, שנבראו מינים רבים, נולד רק בן אדם אחד, זאת כדי להמחיש הערך העליון של חיי אדם. המשפט: "ללמדך, שכל המאבד נפש אחת מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא" מדגיש את הערך של חיי כל אדם.

"לפיכך נברא אדם יחידי בעולם,
**ללמדך שכל המאבד נפש אחת,
מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא.
וכל המקיים נפש אחת, מעלה עליו הכתוב
כאילו קיים עולם מלא.**

ומפני שלום הבריות,
שלא יאמר אדם לחברו: אבא שלי גדול מאביך.
ושלא יאמרו המינים, רשויות הרבה בשמים.
להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש
ברוך הוא,
שאדם טובע מאה מטבעות בחותם אחד וכולן
דומים זה לזה,
מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טובע את
כל האדם בחותמו של האדם הראשון ואין אחד
מהם דומה לחברו.
לפיכך לכל אחד ואחד לומר: בשבילי נברא
העולם."

למה נברא אדם יחידי בעולם

סיבה שנייה - למנוע גזענות:

נולד בן אדם אחד כדי למנוע גזענות, כיוון שאם היו נולדים שני בני אדם ולכל אחד מהם היו צאצאים, הייתה יכולה להתפתח גזענות כשאדם אחד יגיד לאחר: "אבא שלי גדול מאבא שלך".

לכן, כדי למנוע גזענות, ה' ברא בן אדם אחד, כדי שלכל המין האנושי יהיה מוצא אחד.

המשפט: "ומפני שלום הבריות, שלא יאמר אדם לחברו: אבא שלי גדול מאביך" - מדגיש את השוויון בין הבריות. כלומר, אין אדם אחד אשר זוכה ליחס מיוחד על פני חברו, כיוון שלכולם אותו אב.

"לפיכך נברא אדם יחידי בעולם, ללמדך שכל המאבד נפש אחת, מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא. וכל המקיים נפש אחת, מעלה עליו כאילו קיים עולם מלא.

ומפני שלום הבריות, שלא יאמר אדם לחברו: אבא שלי גדול מאביך.

ושלא יאמרו המינים, רשויות הרבה בשמים. להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שאדם טובע מאה מטבעות בחותם אחד וכולן דומים זה לזה, מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טובע את כל האדם בחותמו של האדם הראשון ואין אחד מהם דומה לחברו. לפיכך לכל אחד ואחד לומר: בשבילי נברא העולם."

למה נברא אדם יחידי בעולם

סיבה שלישית - למנוע כפירה ולחזק את האמונה
באל אחד:

ה' הוא אל יחיד בעולם ולכן נברא אדם יחידי כדי
שלא יהיו כופרים. אילו היו נבראים בני אדם רבים
ושונים באותו זמן, הכופרים היו מאמינים שהעולם
מונהג על ידי אלים רבים, ושכל אל ברא אדם בדמותו.
לכן נברא אדם יחידי.

"לפיכך נברא אדם יחידי בעולם,
ללמדך שכל המאבד נפש אחת,
מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא.
וכל המקיים נפש אחת, מעלה עליו כאילו קיים
עולם מלא.
ומפני שלום הבריות,
שלא יאמר אדם לחברו: אבא שלי גדול מאביך.
ושלא יאמרו המינים, רשויות הרבה בשמים.
להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש
ברוך הוא,
שאדם טובע מאה מטבעות בחותם אחד וכולן
דומים זה לזה,
מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טובע את
כל האדם בחותמו של האדם הראשון ואין אחד
מהם דומה לחברו.
לפיכך לכל אחד ואחד לומר: בשבילי נברא
העולם."

למה נברא אדם יחידי בעולם

סיבה רביעית - להראות את גדולתו של האל:

במשפט "אדם טובע מאה מטבעות בחותם אחד וכולן דומים זה לזה..." ניתן להבין שאדם עושה בתבנית אחת מאה מטבעות זהים, ואילו ה' עושה בתבנית אחת, אנשים רבים שאין אחד שדומה לחברו.

"לפיכך נברא אדם יחידי בעולם, ללמדך שכל המאבד נפש אחת, מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא. וכל המקיים נפש אחת, מעלה עליו כאילו קיים עולם מלא. ומפני שלום הבריות, שלא יאמר אדם לחברו: אבא שלי גדול מאביך. ושלא יאמרו המינים, רשויות הרבה בשמים. להגיד גדולתו של **מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא**, שאדם טובע מאה מטבעות בחותם אחד וכולן דומים זה לזה, **מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טובע את כל האדם בחותמו של האדם הראשון ואין אחד מהם דומה לחברו.** לפיכך לכל אחד ואחד לומר: בשבילי נברא העולם."

חשיבות מתן העדות

לאחר שהסבירו את חשיבותו וייחודו של האדם, העדים עלולים לחשוש לבוא ולהעיד. הם אומרים: למה שנבוא להעיד ואולי נסתבך בעניין חמור ואולי נגרום למישהו למות? העדים עלולים להתחמק ממתן עדות משום שיפחדו, שהרי הדיינים מפחידים ומזהירים את העדים לפני מתן העדות, כדי שלא יעידו דבר שקר בעדות. בנוסף, הדיינים אומרים להם שאם הם ישקרו בעדות או לא ידייקו בפרטים, הם יואשמו בהריגת אדם חף משפע.

ולכן, כדי שהעדים לא יחששו וימשיכו לבוא ולהעיד, אומרים להם 2 דברים:

1. מותם של רשעים הוא דבר חיובי ורצוי.
2. אדם שיכול להעיד ולא עושה זאת, הופך לחוטא.

"שמא תאמרו: מה לנו ולצרה הזאת? והלא כבר נאמר: 'והוא עד או ראה או ידע אם לוא יגיד ונשא עונו' או שמא תאמרו: מה לנו לחוב בדמיו של זה? והלא כבר נאמר 'ובאבד רשעים רנה'."

